

KALLELSE TILL ÅRSMÖTE/INBJUDAN ARBETSHELG!

Årets arbetshelg och årsmöte går av stapeln sista helgen i april. 25-27 april. Båtarna går som vanligt kl 18.00 från Spiken i söder och Ekenäs i norr. På kvällen blir det knyttmiddag där föreningsmedlemmarna tar med sig något gott som vi dukar upp till en fantastisk buffé. Efter frukost på lördag drar vi iväg på arbete lite här och där. På lördagskvällen bjuds vi på mat som preparerats i Stomköket. Efter frukost på söndag blir det troligvis årsmöte om inte vädret gör att det är bättre att hålla det under lördagen. Efter mötet avslutar vi de arbetsuppgifter som inte hanns med dagen innan. Till lunch blir det rester från helgens alla läckerheter. Därefter går båtarna hem runt kl. 15.00. Glöm inte, lakan, handduk kläder för alla väder, något till knyttmiddagen fredag, lunchpaket till lördag och dessutom frukost för lördag och söndag. Öl och vin finns att köpa till självkostnadspris för de som inte vill bära flaskor men whiskyn tar du med dig själv. Ring eller maila Marianne och Sune i god tid före arbetshelgen om du vill komma. info@luringen.se eller mobil 070 521 67 33

EXTRA ARBETSDAG PÅ BÄRÖN 11 MAJ!

Söndagen den 11 maj drar föreningen till Bärön för att fortsätta arbetet med att färdigställa vandringslederna på ön. Häng med vetja och se ön på sin vackraste årstid då vitsipporna ligger som en vit matta under hasselbuskarna. Troligtvis möts vi vid någon hamn i Millesviks skärgård för de som kommer norrifrån. Är det några som vill komma med söderifrån så hör av er till Sune eller Marianne så ser vi om vi kan fixa skjuts även därifrån. Ta med er oömma kläder och matsäck. Hör av er till info@luringen.se eller 070 521 67 33 om ni vill med eller vill ha mer information.

Mer information om arbetsdagarna och mycket annat finner ni på hemsidan.

www.lurönok.se

ORDFÖRANDEN HAR ORDET:

HEJ ALLA LURÖÄLSKARE!

Eftersom föreningen valde ny ordförande vid vårens årsmöte för snart ett år sedan tänkte jag att det är god idé att först presentera mig för de som inte känner mig så väl. Jag heter Henrik Ahlgren och är 30 år gammal. Mina föräldrar köpte tillsammans med Hans Kongbäck (förra ordföranden) med familj och en familj till skolan på Lurö i slutet av 1970-talet. Eftersom jag är född några år senare betyder det att jag har varit på Lurö varje sommar sedan jag låg i min mors mage.

På senare år har sommarvistelserna blivit mer och mer utdragna och nuförtiden bor jag på Lurö 7-8 månader per år. Detta eftersom jag tillsammans med Marianne driver skärgårdskrogen Stormköket på Stenstaka, Lurö. I år är det fyra år sedan jag gick in som delägare i krogen och det känns jättebra att kunna ha ett arbete där man kan leva på Lurö. Tänk va fantastiskt att kunna ta cykeln till jobbet på mindre än 10 minuter.

Att ta över stafettpinnen från Hasse som i sin tur tog över den från Kicki en gång i tiden i för-

eningen känns både spännande och roligt. Jag hoppas att även jag kommer att kunna tillföra något till föreningen och att vi fortsätter att göra det fantastiska jobb som vi faktiskt åstadkommer i föreningen. Jag tror att vi är ganska unika på ett sätt, att en ideell förening utan problem kan samla runt 30 personer två helger varje år, där uppgiften är att arbeta och dessutom gratis. Vissa tar till och med ledigt från jobbet för att istället jobba ideellt, det är något speciellt! Jag tycker vi har ett bra arbete i föreningen och att vi lyckas göra mycket och påverka på många olika sätt.

Kärleken till Lurö tror jag de flesta av er känt av och jag är en av dem. Det kan dröja flera månader innan jag känner ett behov av att ta mig till fastlandet och det kan ibland räcka med bara någon dag på landbacken innan jag känner Lurös dragningskraft.

Vissa av er som varit med sedan begynnelsen i föreningen kanske även kommer ihåg min mor Helén som i början också var engagerad i föreningen. Tiden går fort och i år har det redan gått 20 år sedan hon gick bort i cancer. Själv har jag många vackra minnen kvar av henne där många av minnena är kopplade till just Lurö. Jag vet att hon är glad i att även jag nu arbetar ideellt i Luröskärgårdens Natur- och Kulturförening.
/Henrik Ahlgren

En guldstjärna vill jag samtidigt skicka till vår fantastiska kassör Gunnar som gör ett jättejobb för föreningen!

VICE ORDFÖRANDE HAR ORDET:

Det är härligt att ha en plats att längta till! Särskilt när jag vet att den alltid kommer att finnas kvar. Det är så jag känner för Lurö. Var jag än befinner mig i världen vet jag att ön som syns vid horisonten när man lämnar Ekens skärgård välkomnar mig! Där är mitt världscentrum. Under hösten har jag praktiserat på en utvecklingsorganisation i Liberia. Detta lilla land på Afrikas västra kust bjöd på stora utmaningar, men såklart också glada och givande möten.

Nu är jag tillbaka i Malmö där jag bor och studier vid Lunds Universitet. Till sommaren hoppas jag på att ta min examen och sedan vet jag inte vart jag är på väg. Det kan bli Malmö eller Stockholm, Göteborg eller kanske tillbaka till Kenya, vem vet? Men var jag än hamnar vet jag att Lurö finns där och väntar på mig, och det känns bra! Vissa somrar har det bara blivit ett par korta besök på Lurö, andra år flera flera veckor i sträck. Det är okej vilket som. Vid köksbordet, i vårt hus Ormedalen på Lurö, finns det tid och utrymme att tänka en tanke klart.

Tankar som annars riskerar att avbrytas eller bara flyktigt försvinna. Att sitta i tystnad med en kopp te och bara tänka fritt är nästan exotiskt. Men sedan efter ett par dagar blir jag liksom klar, rastlös och uttråkad. Då är det gott med nya och gamla vänner, intressanta samtal, långa frukostar som övergår till kaffe och kaka, kollektiva arbetsinsatser och stora härliga slänga-ihop-middagar. Så har det varit så länge jag minns och så hoppas jag att det kan förbli. Visst ändras saker och ting över tiden men förhoppningsvis förbli känslan den samma.

På förra årets årsmöte blev jag vald till föreningens vice ordförande, och det känns riktigt roligt! Med engagemanget i styrelsen hoppas jag kunna vara mer aktiv i att tillgängliggöra och vårda den plats som har betytt så otroligt mycket för min släkt i flera generationer. Och nu min mormor Ruth som bott på Lurö i stort sett hela sitt liv, min mamma Kicki och mig själv. En plats att längta till, att återvända till!

Vi ses! Ellinor Rask

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2013

Under året som gick hände det mycket saker och ting i föreningen. Mycket blev gjort och men vi tar det från början. I början på mars hade styrelsen en träff i Yttre Bodane där vi först gjorde en inspirerande vandring längt kilometerlånga spänger i reservatet. Därefter hade vi möte och fortsatte diskutera visionsplan, och arbetssätt för året.

19-21 april var det arbetshelg och årsmöte på Lurö där drygt 30 föreningsmedlemmar anslöt sig. (Men det var på håret för endast två dagar före gick det att ta sig Lurö genom att först bryta sig igenom ett par hundra meters is vid bryggan). På lördagen gick en båt till Norra Hökön där vi röjde och eldade sly runt ängen och i Lillebohamn. En annan båt gick mot Vithall där det eldades grenar och stubbar som var kvar från avverkningen. Detta var på uppdrag av Länsstyrelsen. Under söndagen gick årsmötet av stapeln och därefter gick vissa för att sjösätta Ferryari och vissa tog bort sly på Stenstaka.

Eftersom det var en sen vår frös datumet för arbetsdag på Bärön inne, men den flyttades till några veckor senare och den 12 maj for ett gäng föreningsmedlemmar dit för att börja snitsla vandringsleden "Hasselstigen" på västsidan av ön. Dasset färdigmålades och föreningens brygga oljades. Vinbärsbuskarna intill torpet fick sig också en rejäl beskärning.

Under sommaren åkte Sune, Ellinor och Henrik på en dags-tur till Norra Hökön där Sune röjde gräs på ängen och stigen medan Ellinor och Henrik satte upp ett par fågelholkar och prickade stigen mellan hamnen och ängen. Därefter påbörjades snitslingen runt ön. Svetlana med familj var ute på Lurö några dagar och hann med massor med arbete för föreningen. Allt från att olja Ferryari, skrapa bort mossor på Drängstugan tak till att grundmåla och måla skyltar till Bärön. Marianne och Ulla var också på Lurö några dagar under sommaren och grundmålade och målade fönstren på Drängstugan.

Den 15 sep var det dags för ännu en arbetsdag på Bärön då Hasselstigen färdigställdes med skyltar och prickning. Leden som går ner mot naturhamnen började också snitslas och några fågelholkar sattes upp runt torpet och vid ett par stigar. Ett par veckor senare var det återigen dags för en arbetshelg på Lurö. Vi var även då drygt 30 medlemmar helgen den 27-29 september. Under lördagen avgick en båt mot Vithall där det drogs ihop och eldades ris, även detta på uppdrag av Länsstyrelsen. Båt nummer två riktade fören mot Basteviken där Nötterskogen var vårt mål. Där hade bl.a. Martin redan märkt ut sly och träd som skulle gallras och ringbarkas. Under dagen togs ris och sly ner för att hasseln ska få mer ljus och trivas bättre. Ett par av hasselbuskarna togs även ner för att gynna

tillväxten då de nu kommer komma upp med ännu mer skott. Ett par större träd ringbarkades och kommer inom ett par år dö så att ännu mer ljus kommer ner till hasselbuskarna. Detta ger samtidigt bra förutsättningar för insekter och organismer att leva i och av det döda veden.

På söndagen hade vi först ett medlemsmöte och därefter den sedvanliga hörgärningen på Tegelbruket. Hasse och Anke oljade även färdigt Marsundsspången och några tog bort sly på Tegelbruksängen. Linfärjan drogs även upp på land inför vintern.

En stor händelse i år för föreningens del är att vi nu har köpt fyren på Lilla Bratten av sjöfartsverket. Kostnaden blev en krona d.v.s. en symbolisk summa. Vi har även skrivit kontrakt med Naturvårdsverket angående arrende på den mark den står på. Detta kontrakt är ett löpande 5 års kontrakt till en kostnad på 1000kr (200kr/år). Ett kontrakt har också skrivits med Transportstyrelsen eftersom vi även tar över driften av fyren som nu har byggt om till runtomlysande fyr för att minska arbetet för föreningen.

Under sommaren har fem tackor med fem lamm betat ängarna på Stenstaka och på Vithall har 14 highland cattle betat ner öns vegetation riktigt bra. Föreningsbåten Blåbäret fick sig vatten under kölen under året, tyvärr kvarstår problematiken med att motorn inte är tillräckligt pålitlig så tanken är att vi köper en annan utombordare under 2014. Vill du ha en mer utförlig verksamhetsberättelse går du in på hemsidan och tittar på nyhetsflödet.

SPONSORBLAD

Under tidig höst skrev Ellinor ihop ett sponsorbrev för att se om det finns företag, föreningen eller privatpersoner som är intresserade av att ge en extra slant till föreningen då vi behöver köpa mer tryckimporegnerat virke så vi tillverka fler vägvisare etc som vi sedan i första hand kan sätta upp på Bårön för att färdig-

ställa vandringsledningarna där. Som sponsor av material eller ekonomiskt stöd, får Du vid 500 kr eller mer annonsutrymme på vår hemsida. Så känner Du någon som kanske kan vara intresserad av att sponsra oss? Gå då in på vår hemsidan och skriv ut Sponsorbladet som finns att ladda ner under fliken för- eningen.

MÖTE KRING INFORMATIONEN VID LURÖ KLOSTER / KLOSTERKYRKA

Den 22 januari hölls på Värmlands museum ett möte kring informationen vid Lurö kyrka eller Lurö kloster som man brukat kalla kyrkoruinen på Lurö på kartor och i diverse skrifter. I årtionden har man undrat över vad ruinen under den gräs- och blombevuxna kullen döljer.

Informationen om Lurö kyrka, som ruinen kallas på den sommaren 2013 uppsatta skylten, är mycket bristfällig. Likaså är informationen på Länsstyrelsens skyltar inaktuell.

Under de ca 30 år man grävt i ruinen och omgivningarna har en mängd fynd gjorts. Kyrkan med sina för dåtiden, 1000-1100-tal, stora mått kan vara en av landets äldsta stenkyrkor. Ett annat mycket intressant fynd i omgivningen är resterna av ett större stolhus.

På föreningens uppdrag samlade jag ett antal personer med olika anknytning till Lurö. Syftet var att helt förutsättningslöst brainstorma kring att få till stånd någon form av utökad information eller en informationscentral vid kyrkoplatsen.

Närvarande vid mötet var förutom undertecknad, Henrik och Marianne från föreningen. Sofia Andersson-arkeolog. Sofia har lett utgrävningarna under många år. Hans Olsson-arkeolog från Värmlands museum. Hans har också grävt i många år. Ulrika Jörnmark. Från länsstyrelsen (kultur och miljö). Björn Widell från Säffle kommun. Inge Larsson från Säffle kommun. Lotta Cohen från

Svenska kyrkan och involverad i pilgrimsleden. Tommy Edström, konstnär som haft flera utställningar i Örnvalds iskällare. Jan-Ove Ekstedt från Konstfrämjandet i Värmland.

Hur informerar vi om kyrkoruinen och lämningar i omgivningen?

Diskussionen ledde så småningom fram till tre spår. Ett digitalt där man via nätet, bildskärmar eller telefon kan få information. Ett mer fysiskt spår med flera möjligheter, t.ex. en modell intill kyrkan, som visar hur man tror att kyrkan en gång sett ut både interiört och exteriört. Ett annat inte allt för kostsamt förslag är att bygga ett fackverk av ek med valv och bågar placerat på ruinen. Detta skulle ge en känsla av rymd och storlek och inte kräva så mycket underhåll.

Att ta fram kyrkan i dagen och täcka den med skyddande tak och underhåll med jämna mellanrum skulle kosta 6-8 miljoner. En med dagens resurser helt orimlig summa.

En informationscentral där man kan gå in under tak skulle kunna byggas där resterna av svinhuset ligger strax NO om ladan. Befintlig grund finns och huset ligger undangömt intill en stor ek.

Ett konstnärligt spår. Konstnärer arbetar fritt i terrängen t.ex. med skulpturer. En projektansökan finns. Beviljas projektet kan ett antal konstnärer arbete på plats redan i sommar.

Från kommunen kom förslag på att göra en förstudie på vad som skulle kunna förbättras på ön. Lämpligt vore att inkorporera hela Lurö och erbjuda besökare fördjupad insikt och kunskap om flera platser. En förbättrad och skyddad gästhamn, bättre tillgänglighet till anläggningen på Stenstaka för funktionshindrade, utkikstorn m.m är några objekt som bör ingå i studien.

Mellan 15000-20000 personer besöker Lurö årligen och fler lär det bli när både Lurö och Djurö samlas från Naturum Vänerskärsgården vid Läckö.

Konkreta förslag inför säsongen.

* Hans Olsson ser över möjligheten att få låna föremål och monter. En sådan monter kan placeras på logen på Stenstaka under sommaren.

* Luröföreningen söker kultur- och miljömedel från länsstyrelsen för skötsel av ruinområdet samt söker kulturmedel från Säfte kommun för b.l.a. monter om sådan inte kan lånas.

* Tommy Edström undersöker möjligheterna till att göra en modell av kyrkan.

Nästa möte förläggs till Lurö i samband med eventuella utgrävningar i sommar. Mer information från mötet finns på hemsidan under fliken, protokoll. Du som är intresserad är välkommen att delta i kommande möten.

/ Hasse

TRÄDGÅRDSHOLMSROSEN

Har ni hört talas om denna ros? Ida Olivia Johanesdotter föddes 1873 i Sjömyren på Värmlandsnäs och år 1897 gifte hon sig med Nils Andersson från Norra Trädgårdsholmen. Ön är belägen på andra sidan farleden från Stånguddens fyr på Lurö. Under sin tid på ön där hon bodde fram tills 1930 tog hon ett skott från en ros, kanske från sin barndomssocken, Eskilsäter eller från Läckösidan. Skottet satte hon i en liten skreva ganska nära fyrudden uteftern stigen som gick därifrån och ner mot viken på sydöstra delen av ön. Rosen är av typen Great Western. Den är storväxande, växer fort, kan klättra, sprider sig lätt och har rödrosa bommor. Ingen har än så länge kunnat fastställa rosen riktiga namn så det är därför den kallas för Trädgårdsholmsrosen.

Enligt Anita Sjögersten tog hennes far Hjalmar Jansson ett skott av rosen från ön till Lurö på 1960-talet. För cirka 20 år sedan tog Ruth och Valter på Stångudden också ett par sticklingar som sattes i trädgården på Ormedalen. Denna bild kommer därifrån och togs förra året. Det har även tagits skott år 2006 till Fredriksdals trädgård i Helsingborg där den ingår i programmet POM (programmet för odlad mångfald). Vid flertalet gånger har det letats efter om rosen finns kvar på Norra Trädgårdsholmen. Men än så länge har den inte återfunnits. Kanske dags att plantera tillbaka ett skott där den en gång växte?

Vill du läsa mer om historien om de som bodde i fyren på Norra Trädgårdsholmen finns det en flik under Lurös historia på vår hemsida!

BLOMMANDE VÄXT HITTAD

Under sommaren var Lars Furuholm på Lurö och hittade en inte allt för vanlig växt. Ännu mer ovanligare var att den blommade!

Växten jag pratar om är Spikblad. Spikblad är en flerårig, lågväxt, krypande ört med långskaftade, sköldformade blad. Bladen är runda och bladskaffet fäster på undersidans mitt, likt en sköld eller ett parasoll. Den trivs i fuktig gräsmark med låg vegetation, vanligen i betesmarker och vid stränder. Den växer på flera ställen på Lurö och även på betesmarkerna på Vithall.

Missa inte Vänerveckan 1-8 juni!

Läs mer om vad vi i föreningen anordnar under veckan på vår hemsida, www.lurönok.se. För mer information om vad som händer runt Väner, www.vanerveckan.se

LURÖ KYRKA OCH KLOSTER.

Lerudden på Säter, Eskilsäter.

År 1989 besökte jag Lurö för första gången, trots att jag är född i Eskilsäter. Det var dagen före den första utgrävningen av klosterreinen, vilket visade sig ha varit en kyrka från 1000-talet enligt arkeologerna. Vi åkte med Bertil Örnvald i hans båt. Han visade oss också runt på Lurö, bland annat klosterreinen.

En detalj som jag särskilt lade på minnet, var att lerbruket man använt vid murningen, var alldeles vitt! Lera för murning, vilken blandas med sand, brukar ju vara grå eller ljusbrun. Bertil visade också att det fanns små svarta korn i det vita murbruket, vilka bestod av krossade träkol som sög upp fukten, så att leran inte vittrade sönder. Många fogar såg ut som de var nygjorda, trots att de var nära 900 år gamla.

Flera år därefter, när jag hjälpte Edmund Einevik med boken om torpinventeringen i Eskilsäter, nämnde han att det fanns en udde på Sätters mark som hette Lerudden. De hade diskuterat namnet i samband med torpinventeringen. Edmund tyckte namnet var konstigt – det var ju en vanlig bergudde, inte en udde som bestod av lera! ”Jo”, sade någon i gruppen, ”den kallas Lerudden eftersom det var där som munkarna som byggde Lurö kloster, lastade ut leran som de använde till murningen.” När Edmund besökte sin bror Erling som bodde i Säter, blev det tal om detta. ”Jag har aldrig hört talas om någon vit lera här i trakten, åtminstone inte här”, sa Edmund. ”Jodå”, sa Erlings hustru, ”den glömmar jag inte. När Erling höll på med en skogsväg innanför Lerudden, kom han ner i ett vitt lerlager. Barnen gick i leran och det var nästan omöjligt att få bort den från stövlarna när den torkat”.

Klostret (eller kyrkan) byggdes väl på 1000-talet, så uppgiften om munkarna och Lerudden måste ha gått i muntlig tradition i nära 900 år i trakten! Detta är vad jag själv har hört. Kanske någon har ytterligare uppgifter om detta?

Lurö.

Lurö var troligen en slags handelsplats långt innan kyrkan byggdes där. Ön ligger strategiskt till i förhållande till vattenvägarna upp i Värmland (Byälven, Klarälven m.fl.). Man kan ju tänka sig att dåtidens fartyg i Väneren höll sig så nära Värmlandsnäs kust som de kunde, när de färdades till och från Lurö. Om de seglade och det blev vindstilla eller storm, var det en nackdel att vara långt ute på sjön när de skulle ro iland.

Ön var också en säkrare plats för sådan verksamhet, eftersom risken fanns att handelsmännen blev plundrade. På

en ö kunde de i tid upptäcka ovälkomna gäster. De bör även ha haft någon slags lagerbyggnad för varorna, troligen av sten för att vara brand- och inbrottssäker. Kanske tegelbruket var en sådan byggnad från början? Handelsmän från Europas kontinent (eller kanske England?) kunde ha varit stationerade på Lurö under årets varma tid, för att kanske byta till sig pälsverk från Värmland samt kohudar från Näset eller annat de kunde sälja i Europa. I gengäld hade de väl tyger, metallverktyg m.m. att byta med. När sommaren var slut och innan höststormarna började göra sig påminda, seglade de från Lurö och vidare ut genom Göta älv. En del bofasta och betrodda personer kan också bott på ön året runt för att vakta anläggningen.

Kristendomens ankomst.

Till stor del var det vi nu kallar Sverige fortfarande ”hedniskt”, åtminstone långt in på tusentalet. Enligt uppgift var däremot Västergötland kristnat redan på 900-talet. Frågan är i vilken utsträckning? Enligt den traditionella historietolkningen, skall Olof Skötkonung ha döpts år 1008 i Husaby källa (numera kallad S:t Sigfrids källa) i Västergötland. Skara stift grundades därefter år 1014. Den kristna läran spred sig norrut i Sverige. Vi vet ej säkert när den kom till våra bygder, men Värmland kom med tiden att tillhöra Skara stift.

Norge var både enat och kristnat tidigare än Sverige. Kristnandet gick mera hårdhänt till där än i Sverige. Den Norske kungen Olav den helige (som inte alltid varit så helig), stupade i slaget vid Stiklestad år 1030. Hans helighet uppenbarade sig genast genom ett stort antal underverk som skedde i närheten av hans, efter slaget undgängömda, lik. Kort efter hans död byggdes domkyrkan Nidarosdomen i Trondheim, där hans relikier förvarades. En mängd pilgrimer (dåtidens turister) vallfärdade därför till Nidarosdomen.

Av dessa bör en hel del vandrat genom denna bygden och speciellt färdats över Lurö. Man kan tänka sig att pilgrimerna gav en del inkomster för både Västgötar och Norrmän. Att de skulle passera genom ett Värmland som inte var kristet, kändes nog inte alls så bra. Kanske det uppstod en viss konkurrens om vem som skulle kristna Värmlänningarna? Man kan förmoda att både Nidaros och Skara stift var intresserade. Någon nationalstat Sverige fanns ännu inte. Beträffande Värmland,

anger Snorre Sturlasson i början av 1200-talet, att Värmland låg mellan Sverige och Norge, så att fältet var fritt och det gällde att komma först.

Lurö kyrka/kloster.

Att det fanns en kyrka på Lurö, har utgrävningarna visat. En fråga som man ställer sig är, varför man byggde en kyrka på Lurö? Vi, som nutida personer, tycker att kyrkan var placerad ”mitt ute i ingenstans”. Befolkningen på Lurö med omgivning öar, kunde väl knappast vara så stor att den räckte till ens en liten församling. Den stora befolkningen bodde ju på Värmlandsnäs fastland! Hade det funnits kyrkor där vid detta tillfälle, hade väl de använts istället?

Däremot ett kloster verkar ju rimligt att anlägga där. Naturligtvis fanns det väl ett kloster också, fast arkeologerna har ännu ej hittat några säkra spår efter det. Kanske kyrkan fungerade både som kyrka och kloster? Det är en fråga som experterna på området kanske kommer att kunna svara på. Frågan är om det verkligen fanns några kyrkor på fastlandet på tusentalet när Lurö kyrka/kloster byggdes. Kanske Näsborna rentav till stor del omfattades av asatron med endast ett fåtal kristna?

Det kan ha gått till så här: Lurö var sedan länge en känd handelsplats. Det fanns redan (åtminstone under en del av året) utländska kristna handelsmän där. Om man hade en kyrka och präst på platsen samt t.ex. några läkekunniga munkar, kunde man visa hur bra den nya religionen var och på så sätt värva medlemmar. De besökande kunde ju få vara med om en gudstjänst med sång och annat, vilket måste varit oerhört imponerande. Dessutom kunde de få läkemedel av munkarna mot diverse åkommor.

Att bygga en stenkyrka var inget de infödda här kunde. Stenhus förekom nog knappast här vid denna tiden. Det var säkerligen, kanske utländska, munkar som byggde kyrkan någon gång på 1000-talet (och hämtade lera på Säter). När allt var färdigt, var det bara att bjuda in lämpliga personer till kyrkan. Man började nog med de mest förmögna och betrodda Näsborna. Följande sägen ger ett exempel på detta:

Sägen om Bodil och Botilsäters kyrka, vilken upptecknades på 1700-talet, och sades vara en allmän sägen i trakten, väcker en del frågor.

I korthet lyder den så här:

Fru Botila (eller Bodil), var en rik kvinna som bodde på Skarke (nu Herrestad) i Botilsäter. Hon kom för sent till mässan på Lurö om julottan på grund av oväder. Hon byggde därefter Botilsäters kyrka för att slippa sådana problem i fortsättning-en.

Botilsäters kyrka lär varit byggd på 1100-talet enligt expertis. Hade det vid den tiden funnits andra kyrkor på Värmlandsnäs, hade hon väl i så fall besökt någon av dem. Om detta stämmer, torde Botilsäters kyrka vara den äldsta på Näset. Många har väl tvivlat på sägnen, eftersom de inte har känt till att det funnits någon kyrka på Lurö, förrän helt nyligen...

Tydligtjänstgjorde Lurö kyrka till en början som "sockenkyrka" för Värmlandsnäs samt som kyrka för pilgrimer som färdades över Lurö och vidare till Värmlandsnäs med Nidaros som mål. Efter att Värmlandsnäsborna bildat egna församlingar och byggt kyrkor (vilket var avsikten med det hela), minskade kyrkan på Lurö allt mer i betydelse, för att slutligen bli öde när pilgrimsvandringarna förbjöds vid det senaste religionsskiftet till den protestantiska läran i mitten av 1500-talet.

Socknarna och kyrkorna på södra Värmlandsnäs.

Botilsäter:

Sockennamnet Botilsäter är först omnämnt i skriftliga källor år 1423. Kyrkan byggd på 1100-talet. Dopfunten är från 1100-talet.

Ölserud:

Ölseruds socken är med säkerhet omnämnd i skriftliga källor år 1354. Två tidigare kyrkor har funnits i Ölserud. Tre kilometer nordost om nuvarande kyrkplats fanns på 1640-talet en ruin av en medeltida stenkyrka. Medeltidskyrkan ersattes på 1600-talet av en träkyrka strax intill medeltidskyrkan. Enligt traditionen brann träkyrkan ned efter ett åsknedslag. Nuvarande kyrka uppfördes åren 1663-1668.

Millesvik:

Millesvik socken omnämns första gången i skriftliga källor omkring år 1330. Kyrkan äldsta del har enligt en del expertis angetts vara från 1100-talet.

En nyligen företagen undersökning av rustbädden (stockbädden) som kyrkan vilar på, beroende på att grundförhållandena är dåliga (mjåla), visade att de äldsta stockarna var avverkade så sent som slutet av 1300-talet. Åtminstone en del stockar var 40 cm grova och avverkade sydväst om Väneren (!). Det är en gåta varför man lade kyrkan på en plats med så dåliga markförhållande. Dopfunten i täljsten är daterad till 1200-talet.

Eskilsäter:

Eskilsäters kyrka omnämns första gången i skriftliga källor omkring år 1330. Kyrkan uppfördes troligen vid slutet av 1100-talet. Ett brandlager under sydmuren kan tyda på att den föregåtts av en genom brand förstörd träkyrka. Dopfunten av täljsten är från 1200-talet och sannolikt ett norskt arbete.

Naturligtvis kan socknarna funnits långt före de omnämnes i skriftliga källor. De nuvarande kyrkorna kan också föregåtts av t.ex. träkyrkor. När de första kristna bildade församlingar, var det väl inte byggnation av en stenkyrka man först tänkte på.

Sven Johansson 2014-01-08.

KORNNARREN HÄLSAR PÅ!

Nästan varje år har jag turen att träffa på någon oftast helt oväntad fågel på Lurö och i år (2013) var det åter dags.

När jag kom till Lurö den 9 juni nämnde Henrik att han hade hört ett fågelläte från Janssons och Örnvalds åkrar. Han undrade vad det kunde vara.

Jag funderade och bollade några förslag till honom men vi blev tyvärr inte mycket klokare. Jag hade funderingar själv åt gräshopp- alternativt flodsångare men det var mycket osäkert. På eftermiddagen gick jag ned mot Klostret och redan när jag var ungefär mitt emellan Pumphuset och Klostret hörde jag ett raspigt snärpande, "ährp-ährp". Det var en kornknarr! Mycket oväntat! Jag har varit nästan årligen på Lurö sedan 1980 och inte hört någon kornknarr tidigare. Jag gick tillbaka till Skolan och berättade att jag hade hört en kornknarr där. Senare på eftermiddagen/kvällen tog Henrik cykeln förbi Klostret och kom efter en stund och berättade att det var inte en utan två kornknarrar. Han bekräftade också att det var just det lätet som han hade hört veckan innan.

Varför var kornknarrarna oväntade? Enligt Fåglarna i Sverige – antal och förekomst beräknas den svenska populationen till ca 1 900 par och den värmländska till 50-90 par. Åkrarna, som kornknarrarna valde, är helt klart en perfekt biotop men jag trodde att de var alldeles för små för att passa en ja i detta fall två kornknarrar. Arten har minskat under den senaste 50-års perioden p.g.a. en allt tidigare höskörd och är nu ovanlig i stora delar av Sverige.

Enligt Ingrid Örnvald var de kvar till slutet av juli. Det skall bli spännande att se om de återkommer i år. Kornknarren tillbringar vinterhalvåret i östra Afrika och återkommer till våra trakter i maj/juni. / Claes-Göran Ahlgren

BILDER FRÅN ARBETSHELGERNA 2013

Vad ett gulnat foto förtäljer

Ett gulnat foto ur Torsten Sällmans i Hällekis samling. Dans på Lurö 1919. Den första fredssommaren på några år.

HISTORIEN OM LILLA BRATTEN

Lilla Brattens fyr byggdes år 1906 och är placerad på den höga klippan som är belägen på norra sidan av ön där den är synlig från långt håll. Den placerades där för att visa vägen för fartyg och skepp som behövde en natthamn och undkomma hårda vindar främst från sydväst. Hökökflagan som är belägen i närheten var en vanlig ankringsplats där båtarna kastade ankare för att ligga på redde.

På 1960-talet byggdes fyren om eftersom den dåvarande träfyren var i dåligt skick på grund av insektsangrepp. Då byggdes istället ett 8-kantigt torn i järn men den gamla lanterninen från 1906 sattes in i den nya fyren. Från början brann lågan i fyren av fotosken men år 1948 byttes fyrens drivmedel ut mot gas.

Vid fyren har som syns på bilden även stått en oljebod där bränslet förvarades. Det finns fortfarande kvar en liten gjuten grund bredvid fyren efter ett vinschpel som användes av fyrvaktarna för att forsla de tunga gästerna upp för den branta klippan till fyrtornet.

1995 byttes gasfyren ut mot el som kommer från en solpanel som sitter på fyren sydsida och energin lagras i batterier som finns inne i fyren. 2013 köptes fyren av Luröskärgårdens Natur- och Kulturförening för en krona av Sjöfartsverket för att säkerhetsställa bevarandet av detta kulturarv.

FAGELINVENTERINGEN 2013

För tjugonde året genomfördes sjöfågelinventeringen i Vänern. Ni får här en sammanfattning av Thomas Landgrens (samordnare) sammanställning av resultatet.

Inventering av fåglar på Vänerns fågelskär har genomförts varje år sedan 1994, dvs. i 20 år. 2013 fanns betydligt färre måsfåglar men något fler tärnor på fågelskären än 2012. Mest minskade fiskmåsar, både till antal och procentuellt sett. Gråtrutarna minskade för tredje året i följd och var färre än något tidigare år sedan övervakningen startade.

I kontrast till detta tangerade antalet silvertärnor tidigare högstanotering. Andfåglarna, vitkindad gås och gräsand var fler än någon gång tidigare. För storlom var 2013 däremot ett dåligt år, till och med ett av de sämsta under hela tjugoförperioden. De häckande storskarvarna har minskat från som mest 3100 par år 2006 till 2100 par 2013. Av fåtaliga häckfåglar i Vänern påträffades minst 11 par av dvärgmåsar samt 1 par vardera av skräntärna och roskarl.

Vänerns stränder och skär invaderas i allt snabbare takt av buskar och träd, och allt fler tidigare häckningsskär överges nu varaktigt av sjöfågellarna. Däremot är snabba, och ofta betydande, omflyttningar mellan olika vänerskärgårdar från ett år till nästa ett normalt beteende för vissa sjöfåglar. Mellan 2012 och 2013 förekom betydande omfördelning av skrättåsar och tärnor mellan Vänerns olika skärgårdar.

Några kommentarer: storskarven minskar som ni kan se. Inte heller i år häckade den i Lurö skärgård. Totalt häckade skarven på 15 lokaler i Vänern. En minskning med 2 från 2012. Enda häckningen av roskarl hittades i Millesviks skärgård.

Igenväxningen av Vänerns fågelskär och stränder fortsätter, både på skären och i strandzonen. Martin har nu publicerat sin uppsats om igenväxningen av Vänerns sandstränder. Läs den!

Den igenväxning som nu accelererar snabbast är den som sker i själva strandzonen, där is och vågor vanligtvis hindrar gräs, starr och sly att etableras. Den bård av sly som du kan se i vikar och på blockstränder skjuter i höjden, beroende på att man inte längre tillåter Vänerns vattenstånd att variera. Vill vi ha en ny Mälare, där skogen växer ner till vattenbrynet? Vänerns karaktär är på väg att försvinna. Se er omkring när ni är ute. Förändringen smyger sig på och det kan vara svårt att se skillnaden år från år. Fota gärna, då kan man lättare se förändringar om man jämför med något års mellanrum.

Hasse

BARNDOMSMINNEN FRÅN LURÖ!

Kottar, barkbåtar, sol, bad, simning, att bara ro en eka var härligt. Lurö var vårt, holmar, stigar och vikar allt tillhörde oss barn.

Självhushållets tid på små gårdar med oxar, kor, hönor, tupp att reta samt grisar att släppa ut i friheten, till mångas besvär, var roligt. Det enda vi gjorde var att bära in ved och dra slipstenen. I barndomsminnen regnade det sällan, men då var det vindsutrymmet, verandan eller lagård i hö och halm som gällde. Tacksamma tankar går till två generationer vuxna. Vi fick vara barn, kanske, de själva aldrig fick uppleva det samma?

Mamma, pappa och jag reste varje sommar med en fraktskuta som hette "Hermes". Den gick från Göteborg till Kristinehamn och passerade Lurö, därför följde vi med. Mina föräldrar tog med sig mycket bagage. En gång en kakelugn, en annan gång två fåtöljer. Starten gick kl. 16 e.m. var framme, kl.8. morgonen efter. Fraktskutan slog av motorerna, i farleden söder om Stångudden. Spänningen låg i luften, att gå ner för en stege i sjöhävning till en urgammal morfar och en sammanledes motorbåt med ett barns mått mätt, det var ett äventyr. Massa bagage, samt min mamma som var stor, kraftig och rund, min pappa smal och smidig men lite nervös, det gick alltid bra.

Se siluetten av Stångudden, samt att komma in i Basteviken, då närmade sig sommarparadiset. Anna och Hjalmar bodde på övervåningen med Roland och Ove, det var ljust och glatt. Båda hade varit i Amerika med många intryck därifrån, det andades nytt liv, båda var unga och duktiga. Mormor och morfar bodde på undervåningen, morfar hade alltid hjälp med skörden. De hade många besök varje sommar av släktingar till Anna, född Lurén samt mormor och morfar, mina mostrar Agnes, Ester, Eva och Berta. Mamma Elsa och pappa Anton stannade i 14 dagar och jag i två månader.

Alla besökte varandra, det var kaffe, saft, kakor och tårta. Hos grannen tant Anna och farbror Axel och deras son Bertil där intog vi barn deras gunga som hade plats för fyra barn på en gång, men vi fick inte gunga så högt vi ville. På Stångudden, var bjudningen samma, kaffe, saft, kakor, och tårta. Nedanför huset vid vattnet mot Trädgårdsholmen bodde något farligt för oss barn, Näcken. Ingen ifrågasatte detta fenomen, men han fick aldrig något besök. Männens strategiska plats var vid flaggstången, utsikten var farleden och passerande båtar. Diskussionerna handlade om hur bå-

Min kusin Roland, mormor och jag sitter på trappan. Kortet är taget sommaren 1932.

Jag, moster Ester, Greta Johansson och fröken på Lurö Signe Holmqvist picknickar i närheten av skolan med Svinön i bakgrunden.

Jag, Ruth på Stångudden och min kusin Ulla Ahlström badar vid bryggan på Stångudden.

Roland och jag leker i Basteviken.

ten skar vattnet, hur båten gick i sjögång samt hur aktern låg i vattnet. Männen bar svarta kostymer och vita skjortor. Kvinnorna talade om barn och mat. De var alltid uppklädda och trevliga. Även barnen var fina. Det var högtidligt. Barnens små "hyss" hann de vuxna aldrig upptäcka eller fick någonsin veta vad vi gjorde. Springa till Munkekällan var också ett nöje.

Stenstacka var tant Agneta (kallades för Anna) gift med Johan Lurén och även dottern Inga som min moster Eva ofta träffade. Där låg familjens fraktskuta "Mossi" varje sommar och "tronade". Bruket, där var tant Anna gift med Gustav Lurén, de hade många söner och en dotter, Helmi. Storhushåll, många båtar, alltid mycket arbete. Ormedalen, tant Agnes, med många körsbärsträd, körsbär som vi barn bjöds på. Tant Agnes var nätt och spröd, hade alltid solhatt i mitt minne. Osökt går tankarna till Anna-Maria Lenngren som skrev i slutet av 1700-talet, om damen som drack te på fläder och hade ben som spådde väder. Skolhuset var tomt, det tycktes långt till skolan skulle börja...

Från Bruket, och skolhuset passerade vi "Pumphuset", det var "teknikens under". Funktionen var att få ut vattnet från diken. Vidare till Klosterruinen. 30-talet tog slut. Barn blir tonåringar.

Danmark och Norge ockuperas. När skulle det bli Sveriges tur? April 1940 evakuerades jag till Lurö. Med stora väskor antrade jag tåget från Göteborg till Säffle. I överfyllda vagnar, de flesta kom på i Mellerud. Det var militären som skulle till Finland. Nu var det allvar. "Finlands sak var vår". Kvinnor stickade sockar, vantar och knäskydd på tåget, till "finlandshjälpen". I Säffle fick jag hjälp med väskorna av Kerstin, hennes mamma Märta var född Lurén från Björkudden, Ekenäs, genom hela Säffle till Bussen. Min resa gick vidare till Ekenäs, där Hjalmar mötte med två sparkstöttingar. Det var tungt, ovant, jag blev efter. Vi passerade baksidan av Aspholmen, genom Stenstacka, över Marn till "fram på Lurö". Varmt mottagande av alla. Mormor och morfar, Anna och Hjalmar samt Ove 6 år.

Jag var där i en månad, men kom tillbaka i juli. Då hade Lurö fått en viss militärbevakning. 'de var inackorderades hos Anna och Axel Johansson och

maten ombesörjdes av Anna och Hjalmar. Anna var väldigt duktig med mat och allt. Juli månad kom med högsommarvärme. Militärerna tog av sig allt på överkroppen. Detta var inget Axel och Anna ville se utanför deras fönster. Axel ringde högsta befälhavaren i Karlstad och önskade att de ändrar på detta usla tilltag. Men militären beviljades "bara" överkroppar. Mina somrar på Lurö varade mellan 1927-1942. De tre sista somrarna var jag där mycket lite. Dörren öppnades långsamt till en ny tid, nytt decennium, sol bad och kalla vintar, men i skuggan av Europas och mänsklighetens största tragedier.

Marianne Amgarth
Billdal 2014-02-08

Min mormor Maria Jansson,
morfar Karl Jansson
Mamma Elsa, gift Alm

Jag med min morfar och kusinen Roland med "Marn" i bakgrunden. Fotot är taget 1932.

Glöm inte medlemsavgiften!

150kr/vuxen 20kr/barn (t.o.m.15 år). Inbetalas som vanligt till bankgiro 299-3822. Betala gärna före 30 april. Glöm inte att ange avsändare så Gunnar vet vem som betalar! Även en aktuell mail-adress mottages med stor tack-samhet av kassören eftersom viss information även går ut via mail.

Styrelseledamöter i Luröskärgårdens Natur- och Kulturförening

Ordförande: Henrik Ahlgren (henrikahlgren@hotmail.com)

Vice ordförande: Ellinor Rask

Kassör: Gunnar Löfdahl (gunnar.l@telia.com)

Sekreterare: Marianne Westerberg (info@luringen.se)

Pontus Örtendahl ord, Ellinor Rask suppl 2009-2013

Kicki Rask ord, Martin Sandmark suppl 2010-2014

Carl Ax ord, Inga-Lena Djärv suppl 2011-2015

Gunnar Löfdahl ord, Claes Hassel suppl 2012-2016

Sune Westerberg ord, Hans Kongbäck suppl 2013-2017

Till omval vid årsstämman är alltså ordförande för ett år samt styrelseposterna som innehas av Pontus och Ellinor (för 5 år), revisorer och valberedning för ett år. Kontakta valberedningen med förslag: Marianne Westerberg tel. 070 521 67 33 eller info@luringen.se!